

SUD EKSPERTIZASINING ODIL SUDLOVNI TA'MINLASHDAGI ROLI

Ulmasov Muhridin Bobir o'g'li

Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi

va agrotexnologiyalar instituti

Yurisprudensiya yo'nalishi 2-kurs talabasi

E-mail: ulmasovmuhridin426@gmail.com

Tel.: +998 94 000 03 13

Annotatsiya: Mazkur maqolada sud ekspertizasining odil sudlovni ta'minlashdagi o'rni va ahamiyati ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilingan. Sud ekspertizasining ish bo'yicha muhim holatlarni aniqlash, dalillarni ilmiy asosda baholash, sud qarorlarining qonuniyligi va asoslanganligini ta'minlashdagi roli yoritilgan. Shuningdek, ekspertning huquqiy maqomi, ekspertiza tayinlash tartibi, ekspert xulosasining protsessual ahamiyati hamda O'zbekiston Respublikasida sud-expertiza tizimini takomillashtirish yo'nalishlari tahlil etilgan. Zamonaviy ilmiy texnologiyalar va xalqaro tajribani sud ekspertizasi amaliyotiga joriy etish orqali odil sudlov samaradorligini oshirish masalalari ham keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: sud ekspertizasi, ekspert, odil sudlov, dalillar, ekspert xulosasi, sud, jinoyat protsessi, fuqarolik ishlari, ilmiy-texnik vositalar, sud-huquq islohotlari.

Odil sudlovni amalga oshirishda ish bo'yicha barcha holatlarni to'liq, xolis va har tomonlama aniqlash muhim ahamiyatga ega. Ayrim sud ishlarida yuzaga keladigan masalalarni hal etish uchun huquqiy bilimlarning o'zi yetarli bo'lmay, tibbiyot, biologiya, kimyo, iqtisodiyot, qurilish, axborot texnologiyalari, kriminalistika va boshqa maxsus fanlar bo'yicha bilimlardan foydalanish zarurati tug'iladi. Ana shunday hollarda sud ekspertizasi ishning haqiqiy holatlarini ilmiy asosda aniqlashning muhim vositasi sifatida namoyon bo'ladi. O'zbekiston Respublikasida sud-huquq tizimini isloh qilish jarayonida sud ekspertizasi institutini takomillashtirish, ekspertlarning mustaqilligini ta'minlash, zamonaviy laboratoriya uskunalari joriy etish hamda ekspertiza sifatini oshirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Sud ekspertizasi xulosasi sud uchun muhim daliliy manbalardan biri bo'lib, u ish yuzasidan qonuniy, asosli va adolatli qaror qabul qilishga xizmat qiladi. Shu sababli sud ekspertizasining odil sudlovni ta'minlashdagi o'rnini ilmiy jihatdan o'rganish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Sud ekspertizasi maxsus ilmiy, texnik yoki kasbiy bilimlarni talab qiladigan masalalarni aniqlash maqsadida ekspert tomonidan o'tkaziladigan protsessual harakat hisoblanadi. Ekspertiza natijasida tayyorlangan xulosa sud tomonidan dalillar tizimining tarkibiy qismi sifatida baholanadi. Biroq ekspert xulosasi sud uchun

majburiy kuchga ega emas, u boshqa dalillar bilan birgalikda har tomonlama va xolis baholanadi. Shu bilan birga, ko'plab murakkab ishlarni hal etishda aynan ekspertiza xulosasi haqiqatni aniqlashning eng ishonchli manbalaridan biri hisoblanadi. Jinoyat ishlarini ko'rib chiqishda sud ekspertizasi alohida ahamiyat kasb etadi. Hodisa joyidan olingan izlar, biologik namunalar, hujjatlar, raqamli axborot vositalari, qurol-yarog', moddiy dalillar va boshqa obyektlar ekspertiza orqali chuqur tekshiriladi. Masalan, sud-tibbiy ekspertiza shaxsning o'lim sababi yoki tan jarohatlarining darajasini aniqlashda, kriminalistik ekspertiza jinoyat sodir etish usulini aniqlashda, iqtisodiy ekspertiza esa moliyaviy jinoyatlarni fosh etishda muhim rol o'ynaydi. Bunday ilmiy tekshiruvlar aybdor shaxslarni aniqlash bilan bir qatorda, begunoh insonlarning noqonuniy javobgarlikka tortilishining oldini olishga ham xizmat qiladi.

Fuqarolik, iqtisodiy va ma'muriy sud ishlarida ham ekspertiza muhim protsessual vosita hisoblanadi. Qurilish sifati, mulk qiymatini aniqlash, moliyaviy hisob-kitoblar, mualliflik huquqlari, ekologik zarar, tibbiy nizolar va boshqa murakkab masalalar bo'yicha ekspertlarning ilmiy xulosalari sudning to'g'ri qaror qabul qilishiga yordam beradi. Ayniqsa, zamonaviy iqtisodiy va texnologik munosabatlarning rivojlanishi natijasida ekspertiza talab qilinadigan ishlar soni ortib bormoqda. Bu esa sud ekspertizasi tizimini doimiy ravishda rivojlantirishni taqozo etadi. Sud ekspertizasining samaradorligi ekspertning kasbiy malakasi, xolisligi va mustaqilligiga bevosita bog'liq. Ekspert faqat ilmiy dalillar va tekshiruv natijalariga asoslanib xulosa beradi hamda hech qanday tashqi bosim yoki manfaat ta'sirida faoliyat yuritmasligi lozim. Ekspertning xolisligi sud qarorining adolatligini ta'minlaydigan muhim omillardan biridir. Shu sababli ekspertlarning kasbiy tayyorgarligini oshirish, ularni zamonaviy laboratoriya uskunalari bilan ta'minlash hamda faoliyatini xalqaro standartlar asosida tashkil etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda sud ekspertizasi tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Zamonaviy DNK tahlillari, raqamli kriminalistika, kompyuter-texnik ekspertizalar, elektron hujjatlar ekspertizasi va sun'iy intellekt elementlaridan foydalanish ekspertiza natijalarining aniqligi va ishonchliligini oshirmoqda. Elektron ma'lumotlarni tahlil qilish, videoyozuvlarni tekshirish hamda murakkab texnik obyektlarni ilmiy o'rganish imkoniyatlarining kengayishi sud qarorlarining sifatini yanada yaxshilashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va xorijiy ilg'or tajribalarni joriy etish ekspertiza tizimining yanada takomillashuviga zamin yaratmoqda. Biroq amaliyotda ayrim muammolar ham mavjud. Ba'zi hududlarda zamonaviy laboratoriya jihozlarining yetishmasligi, ayrim yo'nalishlar bo'yicha yuqori malakali ekspertlar sonining kamligi hamda ekspertiza o'tkazish muddatlarining cho'zilishi sud ishlarini ko'rib chiqish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun ekspertlarning malakasini muntazam oshirish, moddiy-texnik

bazani mustahkamlash, elektron ekspertiza tizimlarini rivojlantirish hamda xalqaro akkreditatsiya talablarini amaliyotga keng joriy etish zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sud ekspertizasi odil sudlovni ta'minlashning muhim huquqiy vositalaridan biri hisoblanadi. U ish bo'yicha muhim holatlarni ilmiy asosda aniqlash, dalillarni xolis baholash hamda qonuniy va asoslangan sud qarorlarini qabul qilishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Sud ekspertizasining mustaqilligi, ekspertlarning yuqori malakasi va zamonaviy ilmiy-texnik imkoniyatlardan samarali foydalanish odil sudlov sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi. Kelgusida sud ekspertizasi tizimini raqamlashtirish, xalqaro standartlarni keng joriy etish, ekspertlarning kasbiy salohiyatini rivojlantirish hamda ilmiy laboratoriyalarni zamonaviy uskunalar bilan jihozlash orqali O'zbekistonda odil sudlov samaradorligini yangi bosqichga ko'tarish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining *******"Sud ekspertizasi to'g'risida"*******gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi.
4. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi.
5. O'zbekiston Respublikasining Iqtisodiy protsessual kodeksi.
6. O'zbekiston Respublikasining *******"Sudlar to'g'risida"*******gi Qonuni.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining sud-ekspertiza faoliyatini takomillashtirishga oid farmon va qarorlari.
8. Rustamboyev M.H. Jinoyat protsessi va sud ekspertizasi asoslari. – Toshkent: TDYU nashriyoti.
9. Odilqoriyev X.T., Tulteyev I.T. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent.